

JOURNAL OF RESEARCH
IN EDUCATION AND SOCIETY
EĞİTİM VE TOPLUM
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
e-ISSN:2458-9624

Cilt: 11 Sayı:2 Sayfa Aralığı: 90-109 e-ISSN:2458-9624 DOI: 10.51725/ etad.1519474

REVIEW

Open Access

DERLEME

Açık Erişim

Türkiye'deki Demokratik Vatandaşlık Konulu Araştırmaların İncelenmesi: Bir Betimsel İçerik Analizi Çalışması

An Investigation of Research on Democratic Citizenship in Turkey:
A Descriptive Content Analysis Study

Mihriban Özgün, Didem Koşar

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, "Demokratik Vatandaşlık" konusunda Türkiye'de gerçekleştirilen çalışmaların benzerliklerinin ve farklılıklarının bazı değişkenler üzerinden ortaya konmasıdır. Çalışmanın veri kaynağını YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanındaki tezler ve TÜBİTAK ULAKBİM Sosyal ve Beşerî Bilimler Veri Tabanı, Google Akademik veri tabanlarında olan ulusal dergiler ve kitaplar oluşturmaktadır. Çalışmada betimsel içerik analizi yöntemi kullanılmış, bu kapsamda kategorik çözümleme gerçekleştirilmiştir. Buna göre demokratik vatandaşlık konusunun birçok farklı disiplinde ele alındığı görülmektedir. Bu konuda yapılan çalışmaların 2004 yılı itibarıyla artış gösterdiği, çoğunlukla makaleler aracılığıyla ele alındığı, çalışmalarda örneklem olarak ortaokul ve lise öğrencilerinin tercih edildiği anlaşılmaktadır. Çalışmaların en çok sosyal bilgiler eğitimi alanında, genellikle nitel yöntemlerle yürütüldüğü, bilginin derleme ve görüşme yoluyla toplandığı, betimsel tarama modelinden diğerlerine kıyasla daha fazla yararlanıldığı, amaçlı ve ölçüt örnekleme yöntemleriyle örneklemin belirlendiği, verilerin büyük çoğunlukla betimsel içerik analiziyle analiz edildiği ortaya çıkmıştır. Araştırmanın bulgularına göre lisansüstü çalışmalarda demokratik vatandaşlık olgusunu okul yönetimi ve eğitim yönetimi odağında inceleyecek çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

ABSTRACT

The aim of this study is to reveal in terms of some variables the similarities and differences of the studies carried out in Turkey on "Democratic Citizenship". The data source of the study consists of the theses in the YÖK National Thesis Center database, the national journals in TÜBİTAK ULAKBİM Social Sciences and Humanities Database and Google Scholar databases. In the study, a descriptive content analysis method was used and categorical analysis was carried out. According to the findings, the issue of democratic citizenship is handled in many different fields of study. It is understood that the studies on this subject have increased as of 2004, that they are mostly handled through articles, and that secondary and high school students are preferred as a sample in the studies. Studies are mostly carried out in the field of social sciences education, generally with qualitative methods. It has been found out that data are collected through interviews; that descriptive survey model is used more, compared to others; that sample is determined by purposeful and criterion sampling methods, and that data are mostly analyzed by descriptive content analysis. According to the findings of the research, there is a need for studies to examine the phenomenon of democratic citizenship in graduate studies with a focus on school management and education management.

Yazar Bilgileri

Mihriban Özgün

Öğretim Görevlisi,
Türk Hava Kurumu
Üniversitesi, Ankara, Türkiye
mozgun@thk.edu.tr

Didem Koşar

Prof. Dr., Gazi Üniversitesi,
Ankara, Türkiye
didemkosar@gazi.edu.tr

Makale Bilgileri

Anahtar Kelimeler

Demokratik Vatandaşlık
Demokratik Eğitim
Betimsel İçerik Analizi

Keywords

Democratic Citizen
Democratic Education
Descriptive Content Analysis

Makale Geçmişi

Geliş: 20/07/2024
Düzeltilme: 10/11/2024
Kabul: 17/11/2024

Atıf için: Özgün, M. ve Koşar, D. (2024). Türkiye'deki demokratik vatandaşlık konulu araştırmaların incelenmesi: Bir betimsel içerik analizi çalışması. *JRES*, 11(2), 90-109. <https://doi.org/10.51725/ etad.1519474>.

Etik Bildirim: Bu çalışma derleme türünde olması sebebiyle etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Giriş

Demokrasi, vatandaşın karar alıcıları özgür bir ortamda seçtiği, siyasal eşitliğin bulunduğu, kararların serbestçe alındığı, düşüncelerin ifade edilebildiği, kişilerin savdukları değerlere yönelik bir topluluk kurabildiği, gücün tek elde toplanmadığı ve adil bir ortamda hayat bulmaktadır. Demokrasinin bir ülkede kök salması vatandaşın öncelendiği politikaların uygulanmasını gerekli kılmaktadır (Yurtoğlu Pek, 2023). Demokratikleşme sürecine ekonomik, sosyal, kültürel, kurumsal ve uluslararası unsurlar başta olmak üzere çok yönlü bir etkileşim kümesi etki eder. Örneğin, ekonomik kalkınma ve diğer geniş çaplı kalkınma süreçleri her ne kadar çok çeşitli başka faktörlere duyarlı olsa da bir toplumun demokratikleşme şansını artırmaktadır (Barış ve Erdoğan, 2018; Rød, Knutsen ve Hegre, 2020; Rühl ve Zurdo, 2020). Uluslararası demokratik normların demokratikleşmeye etkisi olabildiği gibi (Pop-Eleches ve Robertson, 2015) dünyadaki teknolojik gelişmeler, açık erişim inisiyatifleri yoluyla medyanın yaygın hâle gelmesi ve bilgiye erişim demokratik fikir ve uygulamaların yayılmasını da kolaylaştırmaktadır (Joshi, 2012). Eğitim sistemlerinin ise aktif ve sorumlu vatandaşlık için ihtiyaç duyulan, demokratik değer, beceri ve tutumların öğrenciler arasında gelişimini teşvik etme yoluyla demokratikleşmede oynadığı rol yadsınamaz. Eğitim, gençleri eleştirel düşünme, yaratıcılığı kullanma ve dünya vatandaşı olma yönünde şekillendirerek onların demokratik vatandaşlar olarak yetişmelerinde önem arz eder (Nussbaum, 2006).

Demokrasi ve eğitimin birlikte ele alındığı çalışmalar araştırmacıların gündeminde gün geçtikçe daha fazla yer edinmektedir (Rebes, 2024; Strand ve Papastephanou, 2023). Uluslararası literatür incelendiğinde bu konudaki çalışmaların, demokratik eğitimin kavramsallaştırılması üzerine olduğu (Sant, 2019) ülkemizde ise demokrasi eğitimine ilişkin genel eğilimlere odaklandığı (Gürel ve Şahin, 2024; Kuş ve Yakar, 2017) anlaşılmaktadır. Literatürde demokratik vatandaşlık kavramını ulusal ölçekte disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan, benzer özellikleri taşıyan farklı bir çalışmanın bulunmaması, mevcut çalışmanın diğer çalışmalardan içerik, amaç ve yöntem olarak farklılaşması ve elde edilen sonuçlar yönüyle birden fazla çalışma alanına hitap etmesi bakımından alan yazınındaki boşluğu dolduracağına inanılmaktadır. Bu araştırma ile araştırmacılara demokratik vatandaşlığa ilişkin alan yazının mevcut durumuna ve eğilimlerine ilişkin bilgi verilecektir. Ayrıca demokratik vatandaşlık kavramına ilişkin ilginin yıllar içindeki değişimine ve kavramın farklı alanlardaki ele alınış biçimine ilişkin fikir vermesi yönüyle disiplinler arası çalışmalara kapı aralayacağı düşünülmektedir. Bilhassa eğitim bilimleri alanında yapılan çalışmaların odak noktasının genellikle sosyal bilgiler ve vatandaşlık eğitimi ağırlıklı olduğunu ortaya koyması ve demokratik vatandaşlık konusunun okul yönetimi ve politika oluşturma açısından henüz bakir bir alan olduğuna işaret etmesi sebebiyle ülkemizdeki eğitim yönetimi araştırmacılarına bu konuda yapılabilecek araştırmalara ilişkin fikir verecektir.

Demokratik Vatandaşlık

Diğer insanların haklarına saygı duyan, bireysel farklılıklara değer veren, hoşgörülü, tartışmaktan keyif alan, duygu ve düşüncelerini dürüst bir şekilde ortaya koyabilen, sorgulayan, değişime açık ve yenilikçi olan, kendisine ve insanlığa güvenenen, bağımsızlığına değer veren, özgür ve kendi kararlarını alan bireylere demokratik vatandaşlar denmektedir Öztürk (1994, s. 5). Demokratik vatandaşlık bireylerin, demokratik süreçlere, kurumlara, siyasi faaliyet ve sivil sorumluluk alanlarına aktif bir biçimde katılması (Print, 2007), özgür bir toplumda sorumlu biçimde yaşaması, haklara saygı duyması, demokratik yetkinlikleri teşvik etmesi (Power ve Scott, 2014), sivil, politik ve sosyal haklarının farkında olması (Bauböck, 2005) ve tüm bu yetkinlikleri sergileyecek uygun bir kişiliğe sahip olmasıdır (Dinesen, Nørgaard, Klemmensen, 2014). Doğanay (2012), demokratik bir toplumda ihtiyaç

duyduğumuz şeyin, kendi bilgisini, becerisini, değerlerini ve tutumlarını eleştirel bir bakış açısıyla yeniden değerlendirebilen katılımcı, aktif, özgür ve otonom kişiler olduğunu vurgulamaktadır. Bu kişiler, eleştirel bir akıl yürütme sürecinin ardından bir karara vararak bu karar doğrultusunda hareket edebilen vatandaşlardır.

Demokratik bir toplumda, kişilerin hak ve sorumluluklarına, onların katılım süreçlerine ve kamusal alanda aktif rol almalarına ilişkin ilkelere işaret eden demokratik vatandaşlık kavramı siyaset bilimi ve kamu yönetimi, hukuk, sosyoloji ve eğitim gibi disiplinlerde de ele alınmaktadır. Bu sebeple demokratik vatandaşlık kavramının farklı kuramsal yaklaşımlarla şekillendirildiği söylenebilir. Demokratik vatandaşlık kavramının, üzerine temellendirildiği temel modern demokrasi kuramlarından birisi olan liberal demokrasi kuramı; hukukun üstünlüğü, güçler ayrılığı ilkesi ve insan haklarına saygı ile ilgilidir. Bu sistemde, çoğunluğun iradesinin yanında azınlığın bireysel hak ve özgürlüklerinin korunması yoluyla bir denge kurulması hedeflenir (Holden, 2007). Anayasa aracılığıyla seçilmiş temsilcilerin karar alma gücüne vurgu yapılır. Öyle ki, liberal demokrasiler, temsili demokrasiler olarak da adlandırılır (Erdoğan, 2013). Bir diğer yaklaşım olan cumhuriyetçi demokrasi kuramı, vatandaşlık olgusunu daha kolektif açıdan ele almakta, demokrasiye benzer şekilde güven ve inanç duymaktadır. Bir temsilci seçmenin ve seçilmenin önemine vurgu yapılmaktadır. Bununla birlikte bir yurttaşlık hakkı ve ödevi görülen oy verme işi söz konusu olduğunda, yurttaşların 'ortak iyi' hususundaki müzakerelerine ve itirazlarına da kapı açılmakta, bu hususta aktif katılım öne çıkarılmaktadır. Alınan kararların hesap verilebilirlik ve bilgi edinme özgürlüğü kapsamında sorgulamaya açık olduğu belirtilmektedir (Tunçel, 2008). Demokratik süreçlerde daha geniş ve derin bir katılımı savunan katılımcı demokrasi kuramına göre ise oy verme hakkına sahip olan vatandaşların çerçevesini genişletmek, onların yalnızca seçimlerde oy kullanma yoluyla değil, aynı zamanda kamusal işler hususunda da konuşmalarını sağlayarak bir irade oluşturmaları ve karar verme süreçlerine katılımlarını yaygınlaştırmak hedeflenmektedir. Demokratik vatandaşlık kavramını hâlihazırdaki güç yapıları ile toplumsal eşitsizlikleri eleştirerek inceleyen eleştirel demokrasi kuramı ise çoğunluk kararları ya da çoğunluk iradesinin hata yapabilirliğini, tüm siyasal isteklerin demokratik kurumlara koşulsuz iletilmediğini, dolayısıyla demokratik süreçlerin tüm vatandaşlar adına eşit şekilde işlemesi adına verilmesi gereken mücadeleyi ele almaktadır (Schmidt, 2002).

Eğitim felsefesi açısından konuya bakıldığında John Dewey, Amy Gutmann ve Dennis Thompson gibi felsefecilerin demokratik eğitim konusundaki fikirleri öne çıkmaktadır. Demokratik eğitim denince ilk akla gelen isim olan Dewey (2009) demokrasiyi eğitim ile eş anlamda kullanmış yaşamın sürekli değişen yapısından yola çıkarak, eğitimin yaşam boyu devam eden bir süreç olduğunun altını çizmiştir. Demokrasi ise sürecin devamı için bir öncül niteliğindedir. Benzer şekilde toplumun demokratik yapısının sürdürülebilmesi ve geliştirilmesi adına, bireylerin potansiyellerini ortaya çıkaracak bazı beceriler kazanmaları gerekmektedir. Dewey bu noktada, deneyimle öğrenme, problem çözme, eleştirel düşünme, aktif katılım gibi olgular üzerinde durmaktadır.

Gutmann (2001, s. 11-13)'a göre demokratik eğitim teorisinin öncelikli amacı, eğitim kurumlarının problemlerinin tümüne çözümler sunmak değil, bu problemlerin demokratik değerlere bağlılıkla çözülebilecek olanlarına çözüm yolları aramaktır. Bu bağlamda, demokratik eğitim teorisi, sosyal anlaşmazlıklar durumunda, eğitime ilişkin kararları verme yetkisinin kimde olacağı ve yetkilendirilenlerin ahlaki sınırlarının neler olacağı konusunda bir yargıya varılmasına yardımcı olacaktır. Demokratik eğitim teorisi "toplumsal yeniden üretim" olarak da adlandırılabilir, vatandaşları eğitimi etkilemek üzere güçlendirme yollarına ya da vatandaşların nasıl güçlendirilmeleri gerektiğine ilişkin yollara odaklanmaktadır. Öyle ki bu eğitim geleceğin vatandaşlarının politik

değerlerini, tutumlarını ve davranışlarını şekillendirmektedir. Eğitimin demokratik ideali bilinçli bir toplumsal yeniden üretim olduğundan, demokrasi teorisi, bireyler tarafından gerçekleştirilen kasıtlı eğitim uygulamalarına ve kurumların en azından kısmen de olsa eğitsel amaçlara yönelik tasarlanmış eğitici etkilerine odaklanmaktadır. Dewey'in demokratik eğitimle ilgili fikirlerinden esinlenen Gutmann, ondan farklı olarak demokratik eğitim teorisinin, eğitim politikaları geliştirmek üzere vatandaşları güçlendirmenin önemini farkında olduğunu ifade eder. Bununla birlikte seçeneklerinin baskı ve ayrımcılığı içermeyen, demokratik müzakerelerin entelektüel ve toplumsal temellerini koruyan ilkelerle sınırlandırılması gerektiğini, eğitim politikası yapma konusunda vatandaşlarının güçlendirilmelerini bu iki ilkeli kısıtlamayla yöneten bir toplumun eğitimin demokratik idealini yaşayacağını savunmaktadır.

Demokratik Vatandaşlığın Önemi

Eğitimli vatandaşlar demokratik yenilenmenin ilk ve en güçlü savunma hattıdır. Eğitim, öğrencilere, demokrasiyi önemseyen bir vatansever ve demokrasinin koruyucusu olarak, rollerini sağduyulu ve sorumlu bir şekilde yerine getirmeleri için gereken becerileri sağlamaktadır. Bu değerleri yerleştirmede, demokratik bir kültür geliştirmeyi amaçlayan, vatanseverliği ve demokratik değerlerin muhafaza edilmesinin önemini altını çizen bir müfredatı duyulan ihtiyaç açıktır (Feinberg, 2023). Nitekim, insan hakları, hoşgörü ve dayanışma gibi evrensel demokratik değerlerin eğitim süreçlerine entegre edilmesi, kişilerin insan merkezli ve çevre bilincine sahip vatandaşlar olarak şekillenmesine yardımcı olacaktır (Syladiy, 2021). Demokrasi eğitiminin temsilcileri olarak görülen öğretmenler ise öğrencileri bilgili vatandaşlar olarak güçlendirmek için okullardaki demokratik iletişimi ve uygulamaları teşvik etme adına kilit bir rol oynamaktadır (Lange ve Straub, 2022). Öğretmenler öğrencileri sivil yeterlilikleri sergilemeye özendirilmelidir. Nitekim, öğretmenlerin bu husustaki farkındalıkları ve çabaları öğrencilerin, toplumun aktif ve sorumlu birer üyesi olmayı öğrendikleri demokratik bir okul ortamı yaratmaya önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır (Brcković, 2018). Okul içerisindeki, eğitim öğretim süreçlerindeki ve toplumdaki sivil öğrenme süreçlerine odaklanmak, yaşam boyu demokratik vatandaşlık oluşumu için bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır (Biesta, 2011).

Toplumun demokratikleşebilmesi için eğitim sisteminin demokratik yetkinliklere sahip vatandaşlar yetiştirmesi gerektiği aşikardır. Bununla birlikte demokratik vatandaşlar yetiştirebilmek adına eğitim sisteminin kendisi de demokratik özellikler sergilemeye ihtiyaç duymaktadır. Nitekim, eğitimde demokrasi öncelikle eşit hak ve sorumlulukları vurgular, bağımsızlığı, eleştirel düşünmeyi ve öğrenciler arasında iş birliğini teşvik eder (Khanif, 2021). Teknoloji ve bilgiye eşit erişim sağlayarak eşitsizlikleri ele alır, böylece kültürel ve sosyal sermayedeki boşlukları kapatır (Chervona, Chornoivan, Grynko ve Myroshnychenko, 2021). Zorluklara rağmen eğitimin demokratikleşmesi demokratik bilinç ve davranış geliştirmek için hayati önem taşımaktadır ve demokrasinin hem siyasi bir sistem hem de bir yaşam biçimi olarak gelişmesini sağlamaktadır (Nikolaou, Papa ve Barbarousis, 2020). Toplumdaki eşitsizliklerin üstesinden gelmek ve sosyal adaleti teşvik etmek için eğitimin demokratikleştirilmesi toplumsal dönüşüm açısından gereklidir (Chervona, Chornoivan, Grynko ve Myroshnychenko, 2021). Eğitim yönetiminde süregelen demokratikleşme ihtiyacı ve bilgi teknolojilerinin entegrasyonu, eğitim uygulamalarını demokratik ideallerle uyumlu hâle getirmek için sürekli olarak gözden geçirmenin önemine işaret etmektedir (Ye, Oleksyn, Popova ve Sokolova, 2022).

Demokratik vatandaşlık, Türkiye bağlamında demokratik bir toplumun tesisi ve sürdürülebilirliği açısından ayrıca önem arz etmektedir. Nitekim, ülkemizde vatandaşlık normlarının çeşitlilik gösterdiği, görev odaklı ve hak temelli vatandaşlık normlarının aynı anda varlığını sürdürdüğü

görülmektedir. Vatandaşlar, devletin temel yaşam standartlarını sağlama rolünü vurgularken, aynı zamanda kendi vatandaşlık yükümlülüklerini yerine getirme beklentisi taşımaktadırlar (Çakmaklı, 2023). Demokratik vatandaşlık açısından önemli olan ise, haklar ve sorumluluklar arasındaki bağın güçlü bir şekilde kurulmuş olmasıdır. Ayrıca, Cumhuriyet tarihi boyunca, daha çok devletin merkezî bir rol oynadığı anlayışla kavramsallaşan vatandaşlık (Nalbant, 2014), demokratik vatandaşların demokratik katılımı ve karar alma süreçlerindeki etkisinin artmasıyla daha aktif bir forma bürünebilecektir. Buna ek olarak bireylere sivil toplum kuruluşlarında yer alma ve sosyal sorumluluk projelerine katılma kültürü edindirmesi sayesinde sivil toplumun güçlenmesi ve demokratik süreçlerin sağlanmasına yardım edecektir (Durmuş, 2023). Bir diğer yandan, çok kültürlü toplumlarda, milletin ve de devletin birliğini temin etmek, toplumdaki çeşitliliklerin, unsurların müşterek bir kimlik etrafında birlikte yaşamalarını teşvik etmek, önemli bir fırsat sunar. Bu bağlamda, çok kültürlü özellik gösteren toplumlarda, üst kimliğin merkeze alındığı okullarda, bilhassa ilköğretim seviyesinde vatanseverliğin ve vatandaşlık bilincinin geliştirilmesini hedef alan eğitim politikalarının uygulanması oldukça değerli bir yaklaşım olacaktır (Uzuner, 2022). Demokratik vatandaşlık, toplumsal çeşitliliğin yüksek olduğu coğrafyamızda farklılıkların kabulüne, yurttaşlardaki aidiyet duygusuna ve saygıya katkı sağlayacaktır.

Amaç

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’de yapılmış demokratik vatandaşlık konulu bilimsel araştırmaları birden fazla disiplini içine alacak biçimde kapsamlı ve bütüncül olarak ele alarak, demokratik vatandaşlık konusunda yayımlanmış araştırmalar arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda, bu çalışmada, “Demokratik vatandaşlık konulu araştırmaların; (i) yazar sayılarına, (ii) yayım yıllarına, (iii) yayım türlerine, (iv) uygulandığı örneklem türüne, (v) çalışma konu alanlarına, (vi) araştırma yöntemlerine, (vii) veri toplama araçlarına, (viii) araştırma modellerine, (ix) örneklem belirleme yöntemlerine ve (x) veri analiz yöntemlerine göre dağılımları nasıldır?” alt amaçlarına cevap aranmıştır.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, veri toplama araçları, verilerin toplanması, veri analizi ve etik kurul onayı ile ilgili bilgi verilmiştir.

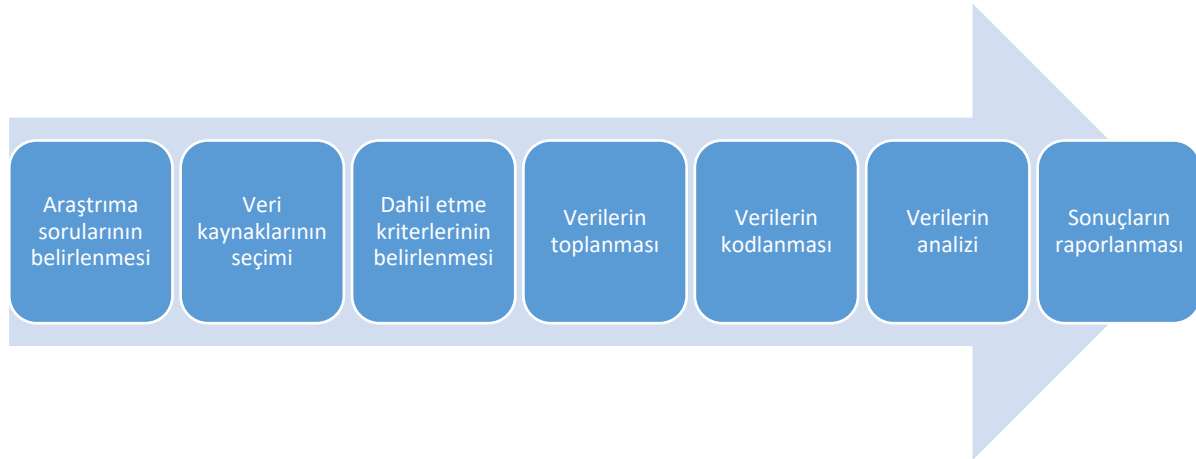
Araştırma Modeli

Bu çalışma, demokratik vatandaşlığı konu almakta olan ulusal çalışmalara yönelik hazırlanmış bir betimsel içerik analizidir. Betimsel içerik analizi, araştırmacıların herhangi bir konu veya disipline ilişkisine dair genel eğilim ve araştırma sonuçlarını ortaya koymak için yürüttüğü bir sistematik derleme yöntemi olarak da tanımlanmaktadır (Çalık ve Sözbilir, 2014). Bu araştırma, alanda yapılan çalışmaların eğilimlerinin ve sıklığının daha açık biçimde anlaşılmasını sağlayacak, araştırma sonuçlarına ilişkin genel fikir sunacak, boşlukları belirleyerek gelecekteki araştırmacılara yön bulmada ışık tutacaktır (Rosenberg, Schnurr ve Oxman, 1990). Bu yöntem, veri toplama süreçlerinde ve analizinde, yapılandırılmış bir yaklaşıma başvurması ve araştırmaların kalitesini ve güvenilirliğini sağlaması sebebiyle nitel araştırmada temeldir (Mendes ve Miskulin, 2017). Araştırmanın nesnellliğini ve güvenilirliğini artırma ve araştırma yöntemlerini geliştirme adına içgörü sağlar (Kolbe ve Burnett, 1991).

Etik Bildirim

Bu makale, derleme türünde olduğu için etik kurul kararı gerektirmemektedir.

Veri Toplama Araçları, Verilerin Toplanması ve Analizi

Şekil 1. Veri toplama sürecine ilişkin akış diyagramı.

Bu çalışmada, araştırma sorularının belirlenmesinin ardından veri toplama süreci başlamıştır. Bunun için öncelikle incelenecek veri kaynağı çeşidi olarak makaleler, tezler ve kitaplar seçilmiştir. Ardından bu çalışma kapsamında incelenmesi hedeflenen yayımların dâhil edilme kriterlerine karar kılınmıştır. Veri toplama süreci YÖK Ulusal Tez Merkezi, TÜBİTAK ULAKBİM Sosyal ve Beşerî Bilimler Veri Tabanı ve Google Akademik veri tabanlarında gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda toplanan veriler Microsoft Excel programına aktarılmış ve tablolastırılmıştır. İlk olarak toplamda n=68 çalışmaya ulaşılmıştır. Verilerin kodlanması, araştırmaların türlerine, anahtar kelimelere, başlığa ve özete göre yapılmıştır. İçerik analizi türlerinden kategorik çözümleme tekniğinden faydalanılan bu araştırmanın ikinci aşamasında incelenen yayımların bir kısmı (n=10) araştırma kapsamından çıkarılmıştır. Çıkarılan araştırmalar, yayınlanan kitapların özetleri (n=1), aynı isimle yayınlanan tezlerden üretilen makaleler (n=2), ulusal olmayan yayınlar (n=1) ve dâhil etme kriterlerini karşılamayan (n=6) çalışmalardır. Dâhil etme ve analiz sürecinde çalışmaların yazarlarının belirtmiş oldukları beyanlar esas alınmıştır.

Çalışmanın geçerlik ve güvenilirliği için veri toplama ve analiz süreçlerinin detaylı biçimde aktarıldığından ve veri kaybı olmadığından emin olmak ve analizleri uzman onayına sunmak üzere Demokratik Vatandaşlığa İlişkin Yapılan Çalışmaları İnceleme Formu adlı bir kodlama anahtarı hazırlanmıştır. Kodlayıcılar arası tutarlılığı sağlamak adına (Miles ve Huberman, 1994), bağımsız bir kodlayıcıdan faydalanılmış, Güvenirlilik = Görüş Birliği Sayısı / (Toplam Görüş Birliği + Toplam Görüş Ayrılığı Sayısı) %91.00 olarak bulunmuştur.

Tamamlanan analizlerin ardından, elde edilen kategorilerin frekanslarına yönelik sonuçlar görsel olarak okuyucuya sunulmuştur. Analiz sonuçlarının bazılarında verilen bilgilerde toplam çalışma sayısı ile örneklem bölgeleri, çalışmanın uygulandığı eğitim kademesi, örneklem belirleme yöntemleri, analiz yöntemleri gibi değişkenlerin toplamalarında ortaya çıkan farklılık; bazı çalışmalarda örneklem bölgeleri, uygulanan eğitim kademesi, örneklem belirleme ve analiz yöntemlerinden birden fazla faydalanılmasından kaynaklanmaktadır.

Dâhil Etme Kriterleri

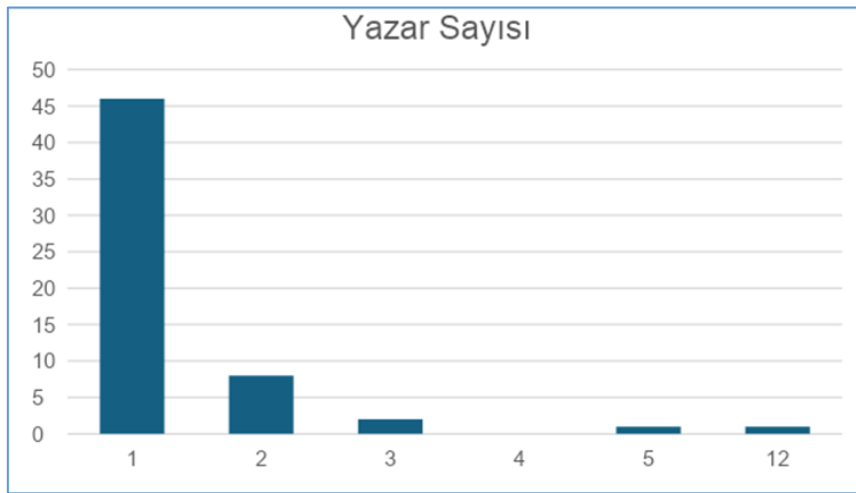
Çalışma kapsamında incelenecek araştırmalara dair bazı kriterler belirlenmiştir. Bu kriterler, çalışmaların YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yer alması ve TÜBİTAK ULAKBİM Sosyal ve Beşerî Bilimler Veri Tabanı, Google Akademik veri tabanlarında olan ulusal dergilerde yayınlanması,

'demokratik vatandaşlık' (democratic citizenship) ya da 'demokratik yurttaşlık' (democratic patriotism) kavramlarının, incelenen araştırmaların anahtar kelimeler, özet ya da başlık kısımlarında Türkçe ve İngilizce olarak taranmasıdır.

Bulgular

Çalışmada belirlenmiş olan alt amaçlara ilişkin elde edilen bulgular aşağıdaki grafiklerde sunulmuştur.

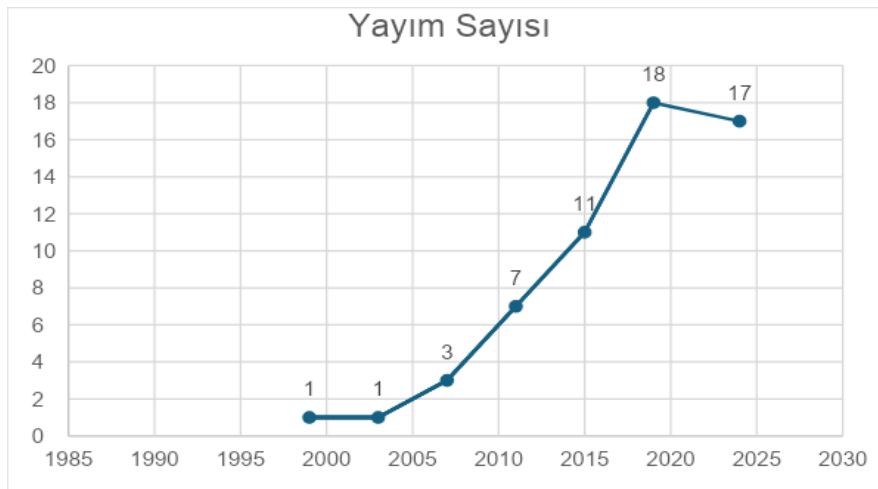
Demokratik Vatandaşlık Konusunda Yapılan Araştırmaların Yazar Sayılarına Göre Dağılımı

Şekil 2. Çalışmaların yazar sayıları.

Şekil 2, demokratik vatandaşlık konusunda yapılan çalışmaların çoğunlukla tek yazarlı (n=46, %79,31) ardından ise iki yazarlı (n=8, %13,79) olduğu göstermektedir. Bu durum, demokratik vatandaşlığa yönelik yapılan çalışmaların neredeyse yarısının tezlerden meydana gelmesinden kaynaklanmaktadır.

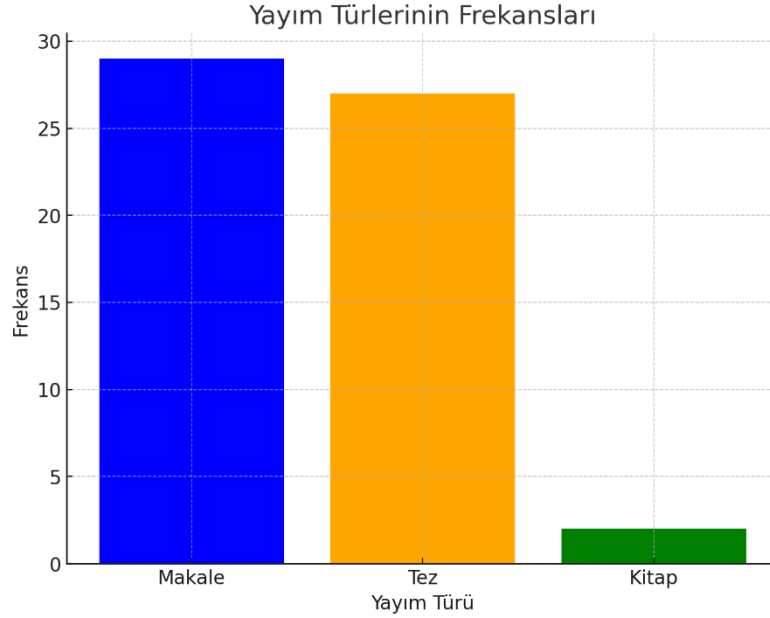
Demokratik Vatandaşlık Konusunda Yapılan Araştırmaların Yayın Yıllarına Göre Dağılımı

Şekil 3. Çalışmaların yayım yıllarına göre dağılımı.

Şekil 3 incelendiğinde, demokratik vatandaşlık konusunda yapılan çalışmalardaki artışın 2015-2018 yılları (n=7, %12,07) arasında olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, son yıllarda demokrasi konusunun Türkiye’de daha fazla gündeme gelmesinin, bilimsel araştırmalara yansıdığı şeklinde yorumlanabilir.

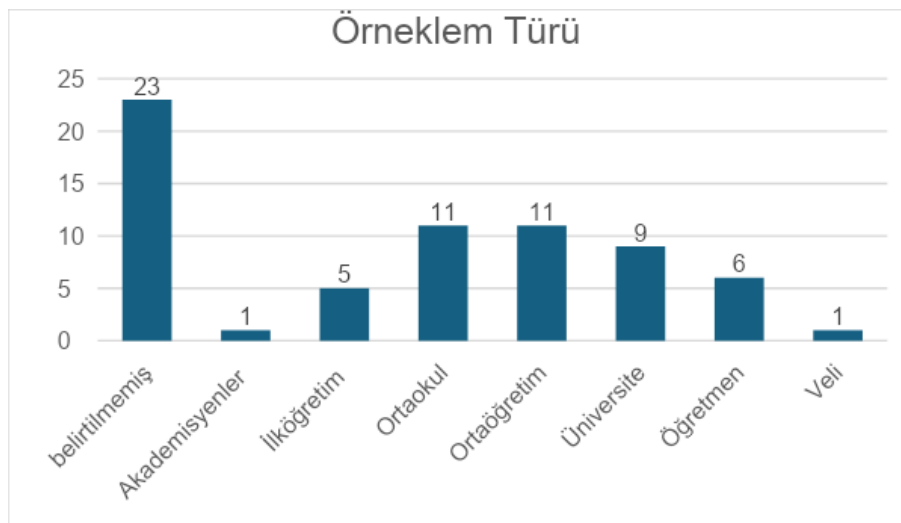
Demokratik Vatandaşlık Konusunda Yapılan Araştırmaların Yayım Türlerine Göre Dağılımı

Şekil 4. Çalışmaların türleri.

Şekil 4’e bakıldığında, demokratik vatandaşlık konulu çalışmaların yarısının makalelerden (n=29, %50) oluştuğu, daha sonra ise konunun tezlerde (n=27, %46,55) kendisine yer bulduğu söylenebilir. Bu konuda yazılan kitapların sayısı oldukça azdır (n=2, %3,45).

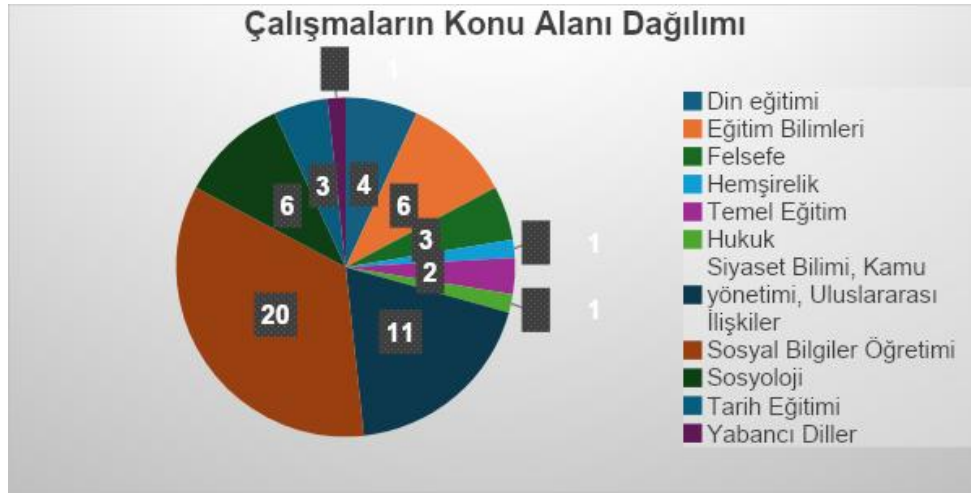
Demokratik Vatandaşlık Konusunda Yapılan Araştırmaların Uygulandıkları Örneklem Türüne Göre Dağılımı

Şekil 5. Çalışmaların örneklem türleri.

Şekil 5 incelendiğinde, demokratik vatandaşlıkla ilgili gerçekleştirilen çalışmaların üçte birinden fazlasında herhangi bir örneklem belirtilmediği görülmektedir. Bu durumun, sosyal bilimler alanlarının büyük bir kısmında yankı bulan demokratik vatandaşlık konulu çalışmaların derleme çalışmaları olmasından kaynaklı olduğu anlaşılabilir. Bu çalışma alanları dışındaki alanlarda, araştırmaların çoğunluğu ortaokul ve lise öğrencileri üzerinde (n=11, %18,97) gerçekleştirilirken, bu sırayı daha sonra üniversite öğrencilerinin (n=9, %15,52) takip ettiği görülmektedir.

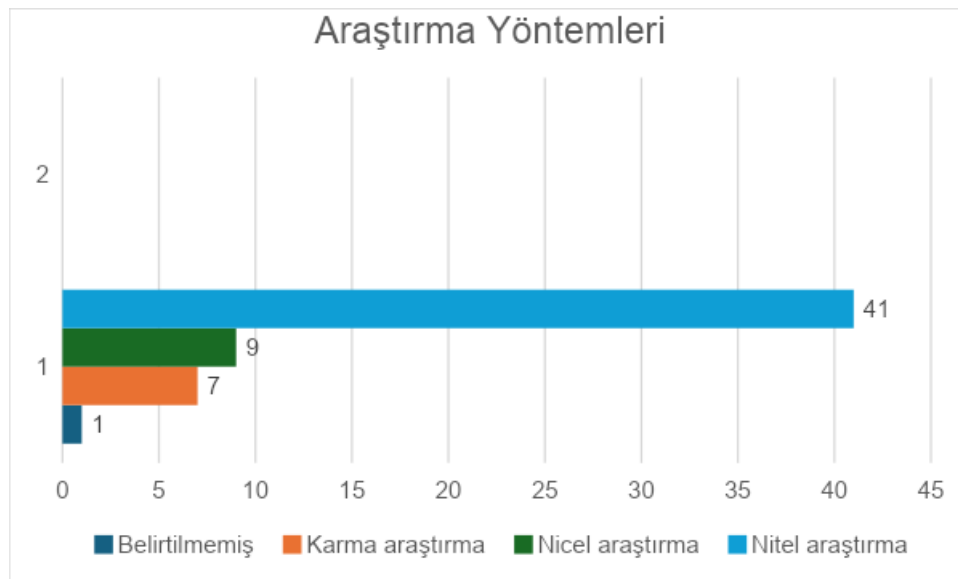
Demokratik Vatandaşlık Konusunda Yapılan Araştırmaların Çalışma Alanlarına Göre Dağılımı

Şekil 6. Çalışmaların konu alanı dağılımları.

Şekil 6, demokratik vatandaşlıkla ilgili yapılan çalışmaların yarısından fazlasının Sosyal Bilgiler Öğretimi alanında gerçekleştirildiği (n=20, %34,48), onu Siyaset Bilimi, Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler alanının takip ettiği (n=11, %18,97), Eğitim Bilimlerinde gerçekleştirilen araştırmaların ise kendine üçüncü sırada yer bulabildiği anlaşılmaktadır (n=6, %10,34).

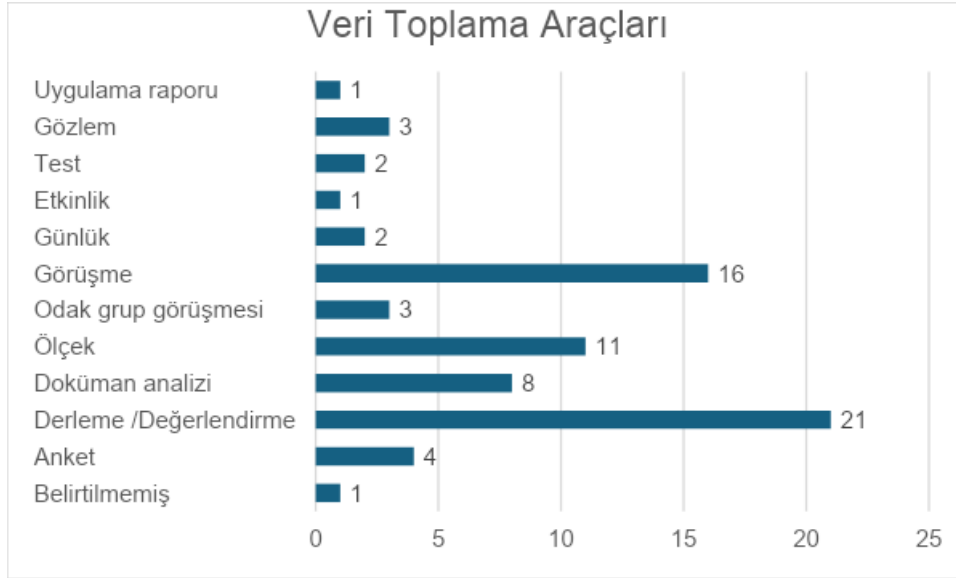
Demokratik Vatandaşlık Konusunda Yapılan Araştırmaların Yöntemlerine Göre Dağılımı

Şekil 7. Çalışmaların araştırma yöntemleri.

Şekil 7 incelendiğinde, demokratik vatandaşlıkla ilgili yapılan çalışmaların ekseriyetle nitel yöntemlerle (n=41, %70,69) yapıldığı, aralarında kullanım sıklığı açısından büyük bir fark olsa da nicel (n=9, %15,52) ve karma yöntemlerle (n=7, %12,07) de çalışmaların gerçekleştirildiği görülmektedir. Araştırma yönteminin hiç belirtilmediği bir çalışma da mevcuttur.

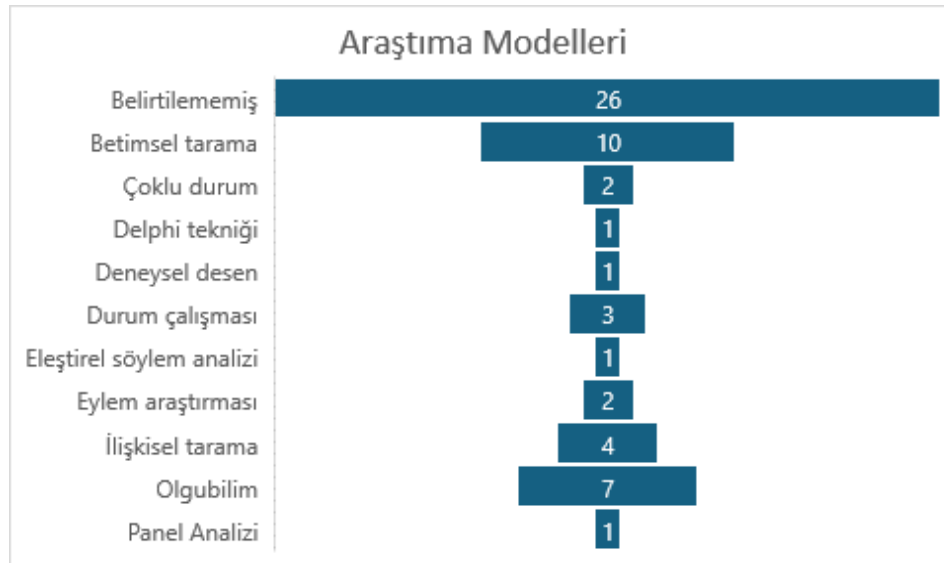
Demokratik Vatandaşlık Konusunda Yapılan Araştırmaların Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımı

Şekil 8.Çalışmalarda kullanılan veri toplama araçları.

Şekil 8 incelendiğinde, demokratik vatandaşlık konusunda yapılan çalışmaların üçte birinden fazlasının veri toplama aracı olarak (Derleme/Değerlendirme tekniğinin=21, %36,21) kullandığı, görüşme tekniğinin (n=16, %27,59) ve ölçek kullanımının ise takip eden en yaygın veri toplama araçları olduğu anlaşılmaktadır.

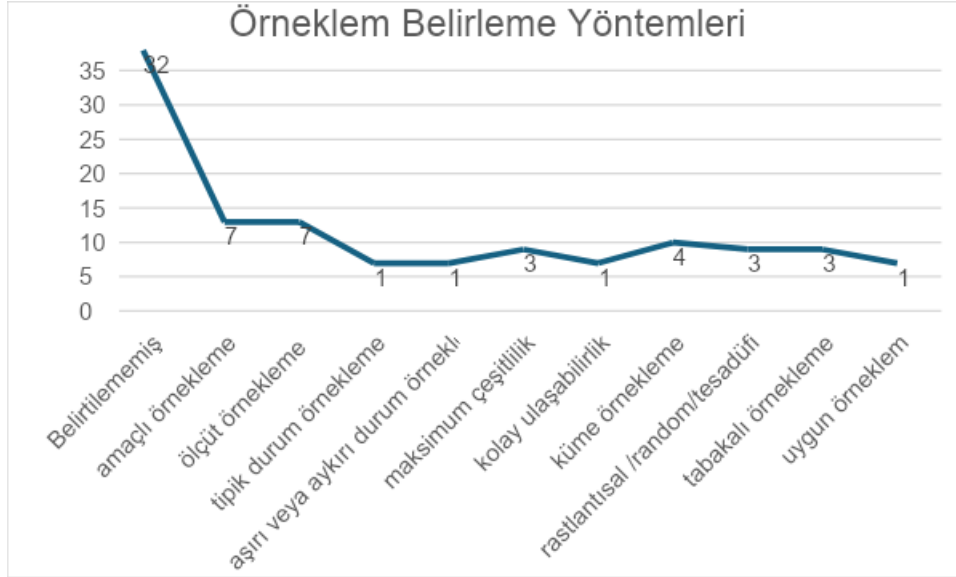
Demokratik Vatandaşlık Konusunda Yapılan Araştırmaların Araştırma Modellerine Göre Dağılımı

Şekil 9. Çalışmalarda kullanılan araştırma modellerinin dağılımı.

Şekil 9, demokratik vatandaşlık konusunda yapılan çalışmaların üçte birinden çoğunun herhangi bir araştırma modelinin kullanıldığını belirtmediği (n=26, %44,83), bununla birlikte bilimsel tarama (n=10, %17,24) ve olgu bilimin (n=7, %12,07) araştırmacılar arasında benzer sıklıkla tercih edildiği anlaşılmaktadır.

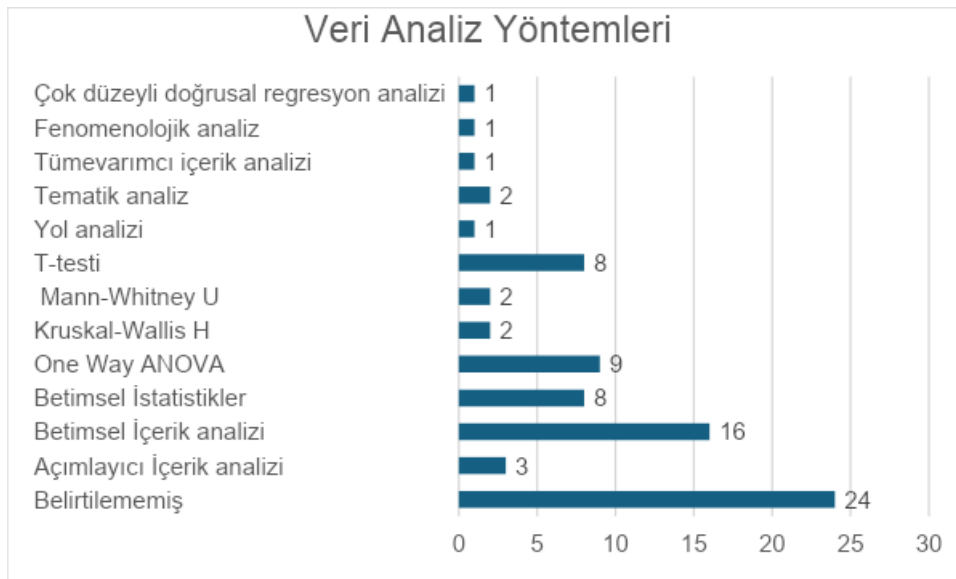
Demokratik Vatandaşlık Konusunda Yapılan Araştırmaların Örneklem Belirleme Yöntemlerine Göre Dağılımı

Şekil 10. Çalışmalarda kullanılan örneklem belirleme yöntemlerinin dağılımı.

Şekil 10 incelendiğinde, demokratik vatandaşlık konusunda yapılan çalışmaların yarısından çoğunda herhangi bir örneklem belirleme yönteminin belirtilmediği, bununla birlikte örneklem belirleme yöntemi belirten araştırmaların en fazla amaçlı örnekleme ve ölçüt örnekleme (n=7, %12,07) tercih ettiği anlaşılmaktadır.

Demokratik Vatandaşlık Konusunda Yapılan Araştırmaların Veri Analiz Yöntemlerine Göre Dağılımı

Şekil 11. Çalışmalarda kullanılan veri analiz yöntemlerinin dağılımı.

Şekil 11 incelendiğinde, demokratik vatandaşlık konusunda yapılan çalışmaların yarısına yakınının kavramsal çalışmalardan oluşması sebebiyle, bu çalışmalarda veri analiz yöntemine yer verilmediği anlaşılmaktadır. Veri analiz yöntemi kullanan çalışmaların en çok betimsel içerik analizi (n=16, %27,59) yapmayı tercih ettikleri, bunu, One Way ANOVA (n=9, %15,52), T-Testi ve Betimsel İstatistiklerin (n=8, %13,79) takip ettiği görülmektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmanın sonuçları incelendiğinde, alan yazında önemli bir yeri olan demokratik vatandaşlık konusunun birçok farklı alanda farklı biçimlerde ele alındığı görülmektedir. Demokratik vatandaşlık konusunda yapılan çalışmalar genel olarak incelendiğinde; 2000-2003 yılların arasında yalnızca bir çalışmanın yapıldığı, çoğunlukla makaleler aracılığıyla ele alındığı, örneklem olarak ortaokul ve lise öğrencilerinin tercih edildiği, en çok sosyal bilgiler eğitimi alanında bahsinin geçtiği, genellikle nitel yöntemlerle yürütüldüğü, derleme ve görüşme yoluyla bilginin toplandığı, betimsel tarama modelinden diğerlerine kıyasla daha fazla yararlanıldığı, amaçlı ve ölçüt örnekleme yöntemleriyle örneklemin belirlendiği, verilerin büyük çoğunlukla betimsel içerik analiziyle analiz edildiği görülmektedir.

Araştırmaya ilişkin ilk bulgu demokratik vatandaşlık konusundaki çalışmaların çoğunlukla tek yazarlı olmasıdır. Bunda araştırmaların büyük bir bölümünün yüksek lisans ve doktora tezlerinden oluşmuş olmasının etkisi yadsınamaz. Çalışmanın diğer bir bulgusu, demokratik vatandaşlık konusunda yapılan çalışmaların sayısında 2015 yılından bu yana artış görülmesidir. Bu bulgu Finkel, Lim, Neundorf, Öztürk ve Shephard (2022)'ın yetişkinlere vatandaşlık eğitimi yoluyla demokratik vatandaşlığı inceleyen, sistematik inceleme ve ön meta analiz türündeki çalışmalarıyla örtüşmektedir. Finkel ve diğerleri (2022) demokratik vatandaşlık alanındaki araştırmaların, sivil eğitim ve katılımın çeşitli yönlerine artan bir odaklanma ile son yıllarda dikkate değer bir artış görüldüğünü belirtmektedir.

Mevcut çalışmada incelenen araştırmaların türlerine göre dağılımı incelendiğinde, konunun daha çok makaleler yoluyla gündemde tutulduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu durum, yüksek lisans ve doktora tezlerinin ortaya çıkma sürelerinin oldukça uzun olmasıyla açıklanabileceği gibi, uluslararası literatürün makaleler yoluyla daha hızlı gündemdeki konuları diğer ülkelerin gündemine taşıdıkları da söylenebilir.

Demokratik vatandaşlık konusunda yapılan araştırmaların büyük bir bölümünün gündemini ortaokul ve ortaöğretim öğrencileri meşgul etmektedir. Bu durum zorunlu eğitim kapsamındaki öğrencilerin sosyal bilgiler ve vatandaşlık ya da insan hakları gibi derslerle bu kademelerde tanışması sebebiyle, araştırmacıların bu alandaki sorunları gidermeye çalışmasından kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca, vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi için uluslararası çerçevelere ilişkin araştırmaları sistematik olarak gözden geçirerek vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimindeki araştırma eğilimlerini araştıran (Myoung ve Liou, 2022) en fazla sayıda makalenin sosyal bilimler disiplinlerinde, özellikle de eğitim araştırmalarında yayınlandığını ifade etmektedir. Ayrıca, sonuçlarda, müdür ve öğretmenlerin vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi algılarının araştırılmasının gerekliliğini vurgulamaktadırlar.

Bu çalışmadan elde edilen diğer bir bulguya göre demokratik vatandaşlıkla ilgili yapılan çalışmaların çoğunluğu Sosyal Bilgiler Öğretimi alanında yürütülürken, bunu sırasıyla Siyaset Bilimi, Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler alanı ile Eğitim Bilimlerinde gerçekleştirilen araştırmalar izlemektedir. Bu bulguyu destekler mahiyette sonuçlara ulaşan Reber (2022) ve Sokoloff (2020)

demokratik vatandaşlığın ağırlıklı olarak siyaset bilimi, pedagoji ve fen eğitimi alanlarında incelendiğini ifade etmektedirler.

Bu çalışmada, Türkiye’de demokratik vatandaşlık konusuyla ilgili yapılan çalışmaların araştırma yöntemleri incelendiğinde, çalışmaların daha çok nitel yöntemlerle gerçekleştirildiği belirtilmişti. Ardından nicel ve karma araştırma yöntemlerinin kullanıldığı ifade edilmişti. Ayrıca yapılan çalışmalarda, veri toplama aracı olarak çoğunlukla derleme/değerlendirme, görüşme ve ölçek kullanıldığına dikkat çekilmişti. Finkel vd. (2022) bu bulguyu destekler mahiyette, demokratik vatandaşlık üzerine yapılan çalışmaların öncelikle anketler ve psikometrik analizler dâhil olmak üzere çeşitli araştırma yöntemlerini kullandığını belirtmektedir. Bununla birlikte, mevcut araştırma, bilimsel tarama ve olgubilim modellerinin; amaçlı ve ölçüt örnekleme yöntemlerinin, analiz yöntemlerinden ise betimsel içerik analizi yönteminin bu alandaki araştırmalarda, diğerlerinin önüne geçtiğini ortaya koymaktadır.

Demokratik vatandaşlığa ilişkin alan yazını sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılan çalışmalar domine etmektedir. Yapılan çalışmalar her ne kadar öğrenci ve öğretmen yetkinliklerine ışık tutsa da okul yönetimi ve eğitim yönetimi alanlarının gözden kaçtığı söylenebilir. Okul yöneticilerini ve eğitim politikalarını odağa alan çalışmalara duyulan ihtiyaç açıktır. Demokratik vatandaşlığa dair eğitim yönetimi alanında yapılacak çalışmaların politika geliştiricilere ve okul yöneticilerine ilham olacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Barış, S. ve Erdoğan, M. (2018). 21. yüzyılda demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisi: Bir literatür incelemesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 9(20), 83-102. doi: 10.21076/vizyoner.327173
- Bauböck, R. (2005). Expansive citizenship—voting beyond territory and membership. *PS: Political Science & Politics*, 38(4), 683-687. <https://www.researchgate.net> sayfasından erişilmiştir.
- Brcković, A. (2018). *Demokratizacija odgojno-obrazovne ustanove*. Doktora Tezi, University of Pula Faculty of Educational Sciences, Pula.
- Çalık, M. ve Sözbilir, M. (2014). İçerik analizinin parametreleri. *Eğitim ve Bilim*, 39(174). <http://egitimvebilim.ted.org.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Çakmaklı, D. (2023). Vatandaşlığın dönüşümü: Türkiye’de farklı vatandaşlık normlarına eğilimler. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 23(1), 111-122. doi.org/10.25294/auibfd.1217378
- Chervona, L., Chornoivan, H., Grynko, O. ve Myroshnychenko, S. (2021). Implementation of the strategy of sustainable development in the model of critical theory of society and education system. *E3S Web of Conferences* (277), 06005. doi.org/10.1051/e3sconf/202127706005
- Dewey, J. (2009). *Democracy and education: An introduction to the philosophy of education*. Auckland: The Floating.
- Dinesen, P. T., Nørgaard, A. S. ve Klemmensen, R. (2014). The civic personality: Personality and democratic citizenship. *Political Studies*, 62(1_suppl), 134-152. doi: 10.1111/1467-9248.12094

- Doğanay, A. (2012). A Curriculum Framework for Active Democratic Citizenship Education. M. Print ve M. Lange (Ed.), *Schools, Curriculum and Civic Education for Building Democratic Citizens* içinde (s. 19-39). Rotterdam: Sense Publishers.
- Durmuş, M. (2023). Türkiye’de yerel demokrasiyi güçlendirme bağlamında vatandaş katılımını teşvik edici mekanizmalar. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 103-123. <https://dergipark.org.tr/sayfasından-erişilmiştir>.
- Erdoğan, M. (2013). *Anayasal demokrasi*. Ankara: Siyasal.
- Feinberg, W. (2023). *Educating for democracy*. UK: Cambridge University.
- Finkel, S., Lim, J., Neundorf, A., Öztürk, A. ve Shephard, D. (2022). Adult civic education and support for democratic values: A systematic review and meta-analysis. doi: 10.31219/osf.io/427gh
- Gutmann, A. (2001). *Democratic education: Revised edition*. USA: Princeton University.
- Gürel, D. ve Şahin, A. (2024). Demokratik eğitim üzerine yapılan çalışmaların bibliyometrik bir analizi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (AUJEF)*, 8(2), 778-800. doi:10.34056/aujef.1299866
- Holden, B. (2007). *Liberal demokrasiyi anlamak* (H. Bal, Çev.). Ankara: Liberte.
- Joshi, D. K. (2012). Bringing Democracy to a Country Near You. *International Studies Review*. doi: 10.1111/J.1468-2486.2012.01098.X
- Karabulut, G. (2018). *Ortaokul öğrencilerinin demokratik vatandaş kavramına bakış açılarının metaforlar yoluyla incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Khanif, M. (2021). Democratic education in “merdeka belajar” era. *Prospek*, 2(2), 107-114. doi: 10.29303/PROSPEK.V2I2.144
- Kolbe, R. H. ve Burnett, M. S. (1991). Content-analysis research: An examination of applications with directives for improving research reliability and objectivity. *Journal of Consumer Research*, 18(2), 243-250. doi: 10.1086/209256
- Lange, D. ve Straub, S. (2022). Demokratiebildung: Von der Theorie zur Praxis. G. Kulhanek-Wehlend vd. (Ed.), *Doing Democratic Education in School and University* içinde (s. 3-11). Wien: LIT.
- Mendes, R. M. ve Miskulin, R. G. S. (2017). A análise de conteúdo como uma metodologia. *Cadernos de Pesquisa*, 47(165), 1044-1066. <https://publicacoes.fcc.org.br/sayfasından-erişilmiştir>.
- Myoung, E. ve Liou, P. Y. (2022). Systematic review of empirical studies on international large-scale assessments of civic and citizenship education. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 66(7), 1269-1291. doi: 10.1080/00313831.2022.2131903
- Nalbant, F. (2014, Mayıs). *Türkiye’de vatandaşlık anlayışının gelişimi*. III. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi’nde sunulmuş bildiri, Sakarya.

- Nikolaou, S. M., Papa, M. A. ve Barbarousis, C. (2020). Democracy and democratic education: Searches and concerns. *International Journal of Social Science Research*, 8(1), 89-98. doi: 10.5296/ijssr.v8i1.16563
- Nussbaum, M. C. (2006). Education and democratic citizenship: Capabilities and quality education. *Journal of Human Development*, 7(3), 385-395. doi: 10.1080/14649880600815974
- Pop-Eleches, G. ve Robertson, G. B. (2015). Structural conditions and democratization. *Journal of Democracy*, 26, 144. <https://journalofdemocracy.org> sayfasından erişilmiştir.
- Power, F. C. ve Scott, S. E. (2014). Democratic citizenship: Responsible life in a free society. *School Psychology International*, 35(1), 50-66. doi: 10.1177/0143034313515985
- Print, M. (2007). Citizenship education and youth participation in democracy. *British Journal of Educational Studies*. doi: 10.1111/J.1467-8527.2007.00382.X
- Rühl, A. ve Zurdo, R. J. P. (2020). Does technology contribute to financial democratization?: The collaborative economy and fintechs as catalysts for change. *REVESCO: Revista De Estudios Cooperativos*, (133), 81-90. doi: 10.5209/reve.65486
- Rebes, M. (2024). Education and Democracy Nexus: Social Media as a 'Space' of Formation of a Sense of Responsibility for Oneself and for Others among Young People. K. Wrońska ve J. Stern (Ed.), *Defending the Value of Education as a Public Good* içinde (s. 113-128). London: Routledge.
- Rosenberg, S. D., Schnurr, P. P. ve Oxman, T. E. (1990). Content analysis: A comparison of manual and computerized systems. *Journal of Personality Assessment*, 54(1-2), 298-310. doi: 10.1080/00223891.1990.9673995
- Rød, E. G., Knutsen, C. H. ve Hegre, H. (2020). The determinants of democracy: A sensitivity analysis. *Public Choice*, 185, 87-111. doi: 10.1007/s11127-019-00742-z
- Schmidt, M. G. (2002). *Demokrasi kuramlarına giriş* (M. E. Köktaş, Çev.). Ankara: Vadi.
- Sokoloff, W. W. (2020). *Introduction: Political science, democratic citizenship and the displacement of pedagogy. Political science pedagogy: A Critical, radical and utopian perspective*. USA: Palgrave Macmillan Cham.
- Strand, T. ve Papastephanou, M. (2023). Education and democratization. An introduction. *Ethics and Education*, 18(3-4), 231-241. <https://www.tandfonline.com> sayfasından erişilmiştir.
- Syladiy, I. M. (2021). Axiological and acmeological aspects in democratization of education. *Paradigm of Knowledge*, 1(45). doi: 10.26886/2520-7474.1(45)2021.12
- Tunçel, A. (2008). *Siyaset felsefesi açısından "Cumhuriyetçi özgürlük"*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uzuner, Ş. O. (2022). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e çok kültürlülük perspektifinden Türk anayasalarında vatandaşlık sorunsalı. *Iğdir University Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences*,

(7), 1-14. <https://dergipark.org.tr> sayfasından erişilmiştir.

Ye, P., Oleksyn, I. I., Popova, O. V. ve Sokolova, N. (2022). The role of modern informational social concepts in the sustainable development of the education system. *Nucleation and Atmospheric Aerosols*. doi: 10.1063/5.0106372

Yurtoğlu Pek, E. (2023). Robert dahl ilkeleriyle demokratikleşmenin koşulları: Türkiye örneği. *Journal of Emerging Economies and Policy (Online)*, 8(2), 225- 238. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/joeep> sayfasından erişilmiştir.

Yazarların Katkı Oranı Beyanı

Bu araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve yazılı hale getirilmesinde iki araştırmacı eşit oranda yer almıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Bu araştırmada herhangi bir kurum, kuruluş ya da kişiden destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı

Araştırma ile ilgili diğer kişi ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Etik Bildirim

Bu makale, derleme türünde olduğundan etik kurul kararı gerektirmemektedir.

Ek 1- Araştırmada İncelenen Çalışmalar

Acun, İ., Yücel, C., Balbađ, N. L., İri, S., ve Belenkuyu, C. (2017). Sosyal sermaye ve sosyal medya: Demokrasi ve vatandaşlık hakkında bir araştırma. *Sakarya University Journal of Education*, 7(3). <https://research.ebsco.com> sayfasından erişilmiştir.

Akarsu, A. H. (2022). *Ortaokul öğrencilerine yönelik demokratik vatandaşlık yeterliklerinin geliştirilmesi*. Doktora Tezi, Marmara Üniveristesesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Akyeşilmen, N. (2014). Uluslararası insan hakları düzenlemeleri ve eğitim: Eğitime hak temelli bir bakış. *Milli Eğitim Dergisi*, 44(201), 5-16. <https://dergipark.org.tr> sayfasından erişilmiştir.

Altınok, A. (2019). *Sosyal bilgilerde hizmet ederek öğrenmenin öğrencilerin iyi vatandaşlık algı, bilgi ve tutumlarına etkisi ve öğretmen görüşleri*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Avval, T. G. (2018). *Sosyal bilgiler eğitimcilerinin ve sosyal bilimcilerin çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitime bakış açıları*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Bilginer, O. (2023). Göçmenler, demokratik yurttaşlık ve insan hakları. *İnsan Hareketliliđi Uluslararası Dergisi*, 3(1), 50-65. <https://dergipark.org.tr> sayfasından erişilmiştir.

- Boğazlıyan, B. (2020). *Sosyal yapılandırıcılık bağlamında farklı sosyo-kültürel ve ekonomik çevrelerden gelen öğrencilerin vatandaşlık algılarının incelenmesi*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bülbül, A. (2020). *Creating democratic citizens: what people understand from democracy and how this understanding influences their political participation*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Cenolari, S. (2012). *Kosova'da okutulan yurttaşlık eğitimi dersi 6., 7., 8. ve 9. sınıflar ders kitaplarının program, içerik ve kapsam yönünden incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Çakmaklı, D. (2023). Vatandaşlığın dönüşümü: Türkiye'de farklı vatandaşlık normlarına eğilimler. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 23(1), 111-122. <https://dergipark.org.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Çevik, D. (2023). Çocuklarla felsefe ve demokrasi: Olanaklar ve ilişkiler. Kaygı. *Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 22(3), 173-205. <https://dergipark.org.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Çiloğlu, İ. (2016). Uzlaşma ve demokrasi. *Ombudsman Akademik* (4), 223-236. <https://dergipark.org.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Demirkaya, Ö. (2018). *Türkiye'de dijital vatandaşlık ve siyasi katılımın yeniden tanımlanması: Change.org örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Doğanay, A., Çuhadar, A. ve Sarı, M. (2007). Öğretmen adaylarının siyasal katılımçılık düzeylerine çeşitli etmenlerin etkisinin demokratik vatandaşlık eğitimi bağlamında incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 50, 213-246. <https://dergipark.org.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Durualp, E. (2016). *Ortaokul öğrencilerinin vatandaşlık algılarının bazı sosyolojik değişkenler açısından incelenmesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Elban, M. (2015). Tarih eğitimi ve vatanseverlik üzerine bazı düşünceler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 4(3), 1302-1319. <https://dergipark.org.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Ersoy, A. F. (2014). Active and democratic citizenship education and its challenges in social studies classrooms. *Eurasian Journal of Educational Research*, 55(55), 1-19. <https://dergipark.org.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Ersoy, A. F. (2014). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının etkin vatandaşlık deneyimleri: Sivil toplum kuruluşları örneği. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*, 47(2), 65-88. <https://dergipark.org.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Ersoy, A. F. (2016). Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenleri ve öğrencilerinin algısı. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 67-83. doi: 10.1501/Egifak_0000001338
- Ertuğrul, T. (2023). *Sosyal Bilgiler dersinde demokrasi ile ilgili temel kavramların öğretimi ve kavram yanlışlıkları*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Gömlüksiz, M. N. ve Cüro, E. (2011). Demokratik yurttaşlık eğitimi bağlamında okul öğrenci meclisleri. *Çukurova University Faculty of Education Journal*, 40(1). <https://search.trdizin.gov.tr/> sayfasından

erişilmiştir.

- Güven, A. (2010). Demokratik vatandaşlık ve tarih eğitimi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 337-350. <https://dergipark.org.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Gündüz, H. İ. (2021). Öğretmen adaylarının demokratik vatandaşlık tutumlarının çeşitli değişkenler bakış açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Hameş, Ö. (2021). *Temsili bürokrasi uygulamaları ve Türkiye* (Representative bureaucracy practices and Turkey). Doktora Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Irmakoğlu, I. (2021). *Demokratik vatandaşlık ve insan hakları eğitimi: Bir eylem araştırması örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Kahraman, S. G. (2004). *Radikal demokrasi ve vatandaşlık: Liberal ve komüniteryan yaklaşımlarla bir karşılaştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kanatlı, M. (2014). Chantal Mouffe'un radikal demokrasi projesi üzerine bir değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, 1(2), 115-136. <https://dergipark.org.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Karabulut, G. (2018). *Ortaokul öğrencilerinin demokratik vatandaş kavramına bakış açılarının metaforlar yoluyla incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Karabulut, G. ve Çelik, H. (2017). Analysis of 8th grade students' viewpoints to the concept of democratic citizen through metaphors. *International Journal of Psychology and Educational Studies*, 4(3), 22-31. doi: 10.17220/ijpes.2017.03.003
- Kartol, O. (2019). *Lise öğrencilerinin demokratik vatandaşlık tutumlarının düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kasimi, Y. (2020). Democracy in EFL classrooms. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 16(1), 126-136. doi: 10.17263/jlls.712666
- Kaptan, E. (2017). *Türk ve İsviçre ortaöğretim tarih programlarında demokratik vatandaşlık eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Kaya, H. (2010). Eleştirel düşünmeye eleştirel bir bakış. *Florence Nightingale Journal of Nursing*, 18(1), 47-51. <https://dergipark.org.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2010). *Demokratik vatandaşlık ve din eğitimi: Yeni yaklaşımlar ve Türkiye'de DKAB dersleri bağlamında bir değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kılınç, E. ve Dere, İ. (2013). Lise öğrencilerinin 'iyi vatandaş' kavramı hakkındaki görüşleri. *Journal of Social Studies Education Research/Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 4(2). <https://dergipark.org.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Kocagöz, U. (2020). Demokratik yurttaşlık bağlamında gıda inisiyatifleri. *Meltem İzmir Akdeniz Akademisi Dergisi* (8), 22-34. doi: 10.32325/iaad.2020.15
- Kymlicka, W. ve Öztürk, F. (2013). Çok kültürlülük: Başarı, başarısızlık ve gelecek. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 70(2). <https://dergipark.org.tr> sayfasından erişilmiştir.

- Malkoç, S. (2020). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık tiplerinin belirlenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Merey, Z. (2012). *Türkiye ve ABD'deki sosyal bilgiler ders kitaplarında çocukların katılım haklarına yer verilme düzeyinin karşılaştırılması*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Meydan, H. (2009). *Demokratik vatandaşlık ve insan hakları bağlamında din öğretimi*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Murteza, E. Y. (2023). Çocuk haklarının kısa felsefi tarihinde 'Çocuklar için felsefe'. *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 22(3), 681-702. <https://dergipark.org.tr/sayfasından-erişilmiştir>.
- Nazıroğlu, B. (2011). İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim programında vatandaşlık eğitimi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 11(2), 73-95. <https://dergipark.org.tr/sayfasından-erişilmiştir>.
- Nuyan, E. ve Yenisoy Şahin, E. (2023). Çocuklar için felsefe: Özerk düşünme, demokrasi ve demokratik yurttaşlık. *Felsefi Düşün-Academic Journal of Philosophy* (20). <https://web.p.ebscohost.com/sayfasından-erişilmiştir>.
- Özkan, İ. B. (2014). *19. yüzyıldan günümüze hukuki ve siyasi bir kavram olarak vatandaşlığın dönüşümü*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Önal, M. (2016). On the condition of democracy in America: A pragmatic critique of liberalism and neoliberalism in the United States. *Journal of American Studies of Turkey (JAST)*, 44. <https://dergipark.org.tr/sayfasından-erişilmiştir>.
- Öztürk, S. R. (1994). *Eğitim ve öğretim: Demokrasi, demokratik tutum ve güzel sanatlar*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, C. (2012). *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, F., Malkoç, S. ve Ersoy, A. F. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre yurtseverlik: Birey, toplum ve eğitime bakış. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(40), 192-218. <https://dergipark.org.tr/sayfasından-erişilmiştir>.
- Palabıyık, A. (2014). *Barış ve Demokrasi Partisi: Devoletsiz uluslaşmanın inşa sürecindeki etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Savaş, B. (2024). *Sınıf öğretmeni adaylarının insan hakları ve demokratik vatandaşlık eğitimi konusundaki kavram yanlışlarının belirlenmesi ve giderilmesine yönelik bir eylem araştırması*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Eskişehir.
- Sen, A. (2017). *Citizenship education between secular and religious nationalism: A case of curriculum reform in Turkey, 1995-2012*. Doktora Tezi, UCL Institute of Education, London.
- Soyarık, N. (2000). *Devletin vatandaşı ve vatandaşın devleti: Türkiye'de vatandaşlaştırma sürecinin analizi*. Doktora Tezi, Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tabak, Y. B. (2017). *Okullarda demokratik okul kültürüne ilişkin görüşlerin belirlenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Tamer, M. G. (2011). Okulların demokratik ve katılımcı öğrenim ortamlarına dönüştürülmesi (Demokratik okul yönetimi). *Milli Eğitim Dergisi*, 41(192), 7-25. <https://dergipark.org.tr/sayfasından-erişilmiştir>.
- Tok, N. (2005). Liberal demokratik toplumda vatandaşlık ve eğitim. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 60(03), 235-254. <https://dergipark.org.tr/sayfasından-erişilmiştir>.
- Tütüncü, K. (1999). *Criticizing the liberal conception of citizenship and the work of Benjamin Barber as an alternative*. Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ünalın, A. ve Kartopu, S. (2022). Çok kültürlülük, demokratik vatandaşlık ve insan haklarına ilişkin tutumların dini-manevi değerlerle ilişkisi: Üniversite örnekleme üzerine bir araştırma. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 39(Haziran), 145-184. doi:10.35209/ksuifd.1071952.
- Yıldırım, C. (2018). *Ortaöğretim öğrencilerinin demokratik vatandaşlık tutumlarının resmi ve örtük program açısından incelenmesi*. Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Yıldırım, C. ve Türkoğlu, A. (2017). Democratic citizenship attitude scale: A validity and reliability study. *Çukurova University Faculty of Education Journal*, 46(2), 649-664. doi: 10.14812/cuefd.303672